

Küçük Ölçekli HES'lerle Ne Yapılmak İsteniyor?

Elk. Müh. Talat Canpolat
talat.canpolat@emo.org.tr

“*Su hayattır*” diye anlatılmak istenen yaşamsal farkındalığın yanına artık “su enerjidir”, “su enerjidir ve paradır”, “su karlı bir enerji kaynağı ve denetimsiz büyük kardır” tanımlamaları eklenmiş ve en sonunda da “*Su; kar hırsıyla kullanılan, hayatın sonlanması pahasına sömürülebilecek bir cazibe merkezidir*” olmuştur.

Ülkemizde enerji gereksiniminin karşılanması için kullanılan ve belirli bir zaman evresine kadar merkezi planlamalarla gerçekleştirilen enerji kaynaklarının, kullanımı ve bu alanda yapılacak yatırımlar 20 Şubat 2001 tarihli, 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ve 26 Haziran 2003 tarihli “Su kullanım hakkı anlaşması” ile tam bir dönüşüme uğramış, bu süreçten sonra bu konudaki kamu yatırımlarına son verilmiş ve bu alan tamamıyla ÖZEL SEKTÖRE ve onun kar hırsına terkedilmiştir. Özel sektörün enerji ve özellikle elektrik enerjisinin üretimi sürecinde rol üslüyor olması kullanıcı konumdaki vatandaşların daha pahalı ve riskli olarak kaliteli enerji ve teknik hizmetten yoksun elektrik enerjisi kullanımını gündeme taşıyacaktır.

Bu durum ülke güvenliği, enerjide bağımsızlık, enerjide arz güvenliği ve gündemimize yeni yeni karşılık bulmakta olan “enerji yoksulluğu” kavramıyla sorunlar, sıkıntılar yaşamamıza neden olacaktır.

Anayasal kabul olan ve Danıştay görüşüne ve vurgusuna karşın “*doğal servet ve kaynakların mülkiyetlerinin devredilemeyeceği*” hükmü yok sayılmakta, ülkemizin doğal ve hidrolik kaynakları özel şirketlere adeta peşkeş çekilmektedir.

Kamuoyunda bilinen tanımlamasıyla HES'ler olarak anılan süreç, zamanla tam bir kontrolsüzlük, plansızlık, rant ve çevre katliamına dönüşmüştür. Enerji Piyasası Denetleme Kurulu'nun (EPDK) 15 Ocak 2010 tarihli verilerine göre 26 bin 794 MW'lık hidroelektrik santrale lisans verilmiş olup bu lisansların 11 bin 678 MW'lık bölümü şu an işletmede olan kamuya ait HES'lerdir. Kalan 15 bin 116 MW'lık bölümün lisanslaması tamamen özel sektöre verilmiş olup, 2009 sonu itibarıyla bunlardan 2 bin 829 MW halihazırda işletmede olan HES'lerdir'ki bunun da yaklaşık 650 MW'lık bölümü özelleştirmeler ile

özel sektöre devredilen santrallerden oluşmaktadır, Oymapınar, ADÜAŞ kapsamındaki 7 adet HES gibi... ve ne yazık ki EÜAŞ'a ait 52 adet ve kurulu gücü 141.1 MW olan santraller, oluşturulan 19 gruptan 17'sinde açık artırma ile alınan tekliflerle 445.6 Milyon USD doları karşılığı tüm yer üstü ve yeraltı zenginlikleri ile “işletme hakkı devri” şeklinde özel sektöre devredilmiştir.

Hesaplamalarda 24 bin 969 MW toplam kurulu güce ulaşması beklenen 1611 adet HES projesi için bu güne kadar 1583 başvuru alınmıştır. Fakat işleyen süreç beklenildiği gibi gerçekleşmemiş alınan lisanslardan çok küçük bir bölümü hayata geçirilebilmiştir. Devlet Su İşlerine (DSİ) yapılan bu 1583 başvurunun son durumuna bakıldığında 1131 EPDK'da işlem görmekte, 581'i lisans almış olup, DSİ ile Su Kullanım Hakkı Anlaşması yapan projelerden inşaatına başlanan sadece 180'dir. EPDK'nın bu projelerde Regülatörlü HES'ler için 2-3 yıl, Depolamalı HES'lerde ise 4-5 yıl termin süresi verdiği göz ardı edilmemelidir. Projelerde geline mevcut durumla, öngörülen süreler karşılaştırıldığında bu işleyişin hiçte

öngörüldüğü gibi yürümediği görülmektedir. 25-26 bin MW'lık kurulu güce ulaşılması hedeflenen lisanslamalar sonrası gerçekleşen özel sektör HES yatırımları kurulu gücü 500 MW'larla sınırlı kalmıştır. Geçtiğimiz 7 yılda bu süreci planlayanların, düzenleyenlerin hedefledikleriyle, gerçekleşenin hiç de söylenildiği gibi olmadığını yansımasıdır ve planlayanlar, yönetenler adına bir fiyaskodur. Böylesi bir fiyaskoyu doğa ve yöredeki yaşam adına kazanım olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır.

4628 sayılı kanunla öngörülen gelişme sürecinin hemen başında ülkemizin kurulu gücü 35 bin 587 MW olup, bu tarihte su kaynaklarıyla üretilen elektrik enerjisinin payı % 35.3 olduğu görülmektedir. Aradan geçen 7 yılda kurulu gücümüz 46 bin 304 MW'a ulaşmış ama bu toplamdaki su kaynaklı elektrik enerjisi üretimimizdeki kurulu gücümüz 20% artışla 12 bin 578 MW'dan 15 bin 095 MW'a yükselmiştir. Bunun bir başka yorumu; toplamdaki hidroelektrik üretime düşen pay %32.6'ya gerilemiştir. Bu tablo bile

ülkemiz elektrik enerjisi üretiminin planlanmasındaki öngörüsüzlüğü, planlama ve uygulamadaki tikanlıkların ne derece hesaplanamadığını, sonuçta merkezi planlamadan yoksun, bilimsellikten uzak, nesnel hayatın gerçeklerinden uzak bir yaklaşımla ülkenin enerji politikalarının üretildiğini göstermektedir.

EPDK HES lisanslamalarındaki düzensizliğin ve kuralsızlığın bir diğer olumsuz sonucu, bu süreç sonunda ortaya çıkan rantı pazarlamak ve bunun üzerinden ikinci bir ranttan yararlanmak isteyen, sektörle uzaktan yakından ilgisi olmayan kişi, kurum ve kuruluşların peydah olmasıdır. Bu düzensiz, kuralsız kaos ortamından yararlanmak isteyen fırsatçıların bu alanda yaratmak ve pay almak istedikleri büyüklüğün, bu işlerden çok iyi anlayanların tahminine göre 3 Milyar USD olduğu söylenmektedir. Dolayısıyla şu an piyasada "**çantacı**" tabir edilen, koltuğunun altında birkaç lisans dosyası ile kapı kapı dolaşan fırsatçılar türemiştir ve doğal olarak sürecin rantından yaralanabilmek için ortaya çıkan, sektörle uzaktan yakından ilişkisi olmayan

"**yeni türedi**" oluşumlar piyasada bir rol almaktadır. Ortaya çıkan bu olumsuz durum uygulanmaya çalışılan bu politikanın ne kadar yanlış olduğunun bir başka göstergesidir.

Küçük ölçekli HES'lerde incelenmesi gereken bir başka konu bu projelerin getirisi ve götürüsü anlamında ne kadar gerçekçi projeler olduğu konusudur. Bu projelerin mevcut elektrik enerjisi kurulu gücüne katkı vereceğini kabul etsek bile, kurulacakları bölgede yaratacakları çevresel ve sosyal etkileri mutlaka incelemek, birincil planda değerlendirmek gerekmektedir. HES projelerinin yoğun olarak lisanslandığı ve artan bir hızla uygulamasına geçildiği Doğu Karadeniz bölgesi, Munzur ve Çoruh vadilerinde havza planlaması yapılmadan, ÇED raporu hazırlanmadan birçok proje uygulamaya başlamıştır. Artvin'de 25 proje, Rize'de 27 proje, Trabzon'da 48 proje, Giresun'da 12 proje günümüz itibarıyla uygulanmaya çalışılmaktadır. Bu bölgede HES projeleri için 341 firma başvuruda bulunmuştur. Bu firmalardan 73'üne izin verilmiştir.

Bin yıllardır o bölgede yaşam sürdüren insan dahil tüm doğa canlıları bu gelişme ile doğal dengeye ulaşmış bir sistemin yıkımını, tahribini ve bu olumsuz sonucun isyanını yaşamaktadır. Ülkemiz enerji yatırımlarının planlanmasında tüm enerji kaynakları ve bu kaynaklardan enerji üretmek için kurulması planlanan tüm tesisler öncelikle doğa, insan ve çevre eksenli planlanmalı, mevcut doğal yaşamı kesintiye veya bozulmaya uğratmadan sürdürülebilir bir Dünya olgusuna uyum sağlayacak biçimde uygulanmalıdır. Tüm enerji yatırımları temiz, doğa dostu, yerel ve yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanmak hedefli olmalıdır. Enerji

gibi stratejik bir unsurun yaşamsal önemini yadsıamak olanaksızdır, tabii ki gerek ve yeter miktarda enerji mutlaka bulunabilmeli ve kullanıma sunulmalıdır ama bu enerji talebi öncelikle yerel kaynaklardan temin edilmeye çalışılmalı güneş, rüzgar, hidroelektrik kapasite doğru ve bilimsel planlama ile kullanıma sunulmalıdır, kullanılırken de enerji verimliliği, enerjinin etkin kullanımı, vb bilimsel yaklaşımlar mutlaka toplumsal bir bilinç ışığında hayata geçirilmelidir.

Teorik olarak 433 milyar kWh, teknik olarak 216 milyar kWh hidroelektrik potansiyele sahip ülkemizde 51 milyar kWh hidroelektrik üretim bu konuda ne kadar geride olduğumuzu göstermektedir. Doğru

bir planlama ile yıllık 190-200 milyar kWh olan elektrik enerjisi tüketiminin büyük bir bölümü hidroelektrik kaynaklardan karşılanabilir. Rüzgar potansiyeli, güneş potansiyeli gözönüne konulduğunda aslında hiç de enerji kaynağı yoksunu bir ülke olmadığımız görülmektedir. Enerji talebine göre anında yanıt verebilmek adına baz santraller tabii ki olmalıdır ama bunların planlanmasında da merkezi bir bilimsel çalışma ile bu talep edilen yük ileri teknoloji kullanan mevcut yerel ve temiz birincil kaynaklardan ve özellikle yenilenebilir enerji kaynakları arasında, doğru ve bilimsel bir yaklaşımla dağıtılarak karşılanabilir. Böylece hem plansız, haraç mezat, alel acele çıkarılmış bir kanun ve beraberindeki yönetmeliklerle uygulanmaya çalışılan enerji politikaları düzgün bir planlamaya oturtulmuş olur hem de hem ülke yararına olmadığı gibi, dolayısıyla doğal yaşamı bozan, bin yıllardan gelen doğal işleyişte dönülmez yıkımlar yaratan, bölgenin sosyo-ekonomik yapısında ve yaşamında tehlikeli değişimlere, dönüşümlere neden olan bu yanlış uygulamalardan uzaklaşmış olunur.

Sonuç olarak; **ülkemizde 2003'lü yıllardan başlayarak uygulanmaya çalışılan savruk enerji politik**

düzen ve hidroelektrik enerji santralleri ile ilintili lisanslamalar ve uygulamalar daha üzerinden 7 yıl geçmeden iflas etmiş, su kaynaklarımız ve su havzalarımız özel sektörün kullanımında sonucu bu günden yıkım projeleri olan uygulamalara dönüşmüştür. Evrensel bir kabul ve Anayasal hak olan insanca yaşam hakkının savunulması ve korunması ve doğal kaynakların kamuya ait olduğu gerçeğinin yok sayıldığı, arka planında böylesi bir ekonomik, sosyolojik ve jeopolitik niyetler gizli böylesi enerji politikası planlamaları ve uygulamalarını kabul etmek mümkün değildir. Bu olumsuz durumun düzeltilebilmesi, bu alanın bilimin ışığında, merkezi bir planlama ile yeniden düzenlenmesi için örgütlü toplumsal karşı duruş mutlaka hayata geçirilmeli, bu alanı yönetenlerin hukuka saygı duyarak uymaları noktasında sivil inisiyatif baskı unsuru olmalıdır.

Kaynakça :

- Cumhuriyet Enerji Dergisi, Cengiz Göldaş yazısı, 5 Ekim 2010
- HES Özelleştirmeleri, Necati İpek
- EMO Doğu Karadeniz Küçük Ölçekli HES Gezisi notları

• Duyuru •

TMMOB EMO Ana Yönetmeliğinin 109. Maddesinde "Oda üyelerimizden alınacak aylık ödentiler zamanında ödenmediği takdirde, tahsil edildiği yılın aidatı üzerinden tahsil edilir" denilmektedir. 2010 yılına kadar olan aidat borçları; 2010 yılının aidat bedeli (7,5 TL/ay) x toplam borçlu bulunan ay sayısı hesabına göre tahsil edilecektir.

Ödenti borçları 2011 yılına devrettiğinde bu toplam bedelin hesabı aşağıdaki gibi değişmektedir;

Toplam borçlu bulunan ay sayısı x 2011 yılı aidat bedeli (9 TL/ay)

Lütfen borç durumunuzu Şubemizi arayarak ya da emop üzerinden kontrol ediniz. Üye ödenti borcunuz varsa Şubemize ve emop üzerinden ödeyebilirsiniz. EMOP erişim şifresi olmayan üyelerimiz Şubemize başvurabilirler.